

və müəyyən yanlış nəticələrə gətirib çıxardığını söyləyirlər. Onlar hər şeyin ilkin, yaxşı, əsas və mütarəqqi olanının Avropada axtarılması prinsipinin səhv, başının elmi-mədəni haqiqətlərinə illuziyalı münasibət olduğunu qeyd edirlər. Bunun islam şərqinin böyük şəxsiyyətlərinin yaradıcılığı, elmi, o cümlədən pədaqoji fikir və təlim-tərbiyə nəzəriyyəsini dəyərnməkdə ciddi bir maneə, pərdə rolunu oynadığını əsaslandırmaqla bu yanlış mövqeyi düzəltməyin vaxtı çatdığını vurğulayırlar. Haqlı olaraq qeyd edirlər ki, tarixin bizə bəxş etdiyi indiki müstəqillik dönməndə pədaqoji təməyüllü tədqiqatlarımız obyektiv, ideologiyasız meyarlara əsaslanmalıdır. Əslində haqqında söhbət açdığımız bu monoqrafiya da həmin obyektiv, ideologiyasız meyarlara söykənən elmi işlərdəmələrin faydalı bir faktı kimi meydana çıxmışdır.

Kitabın I fəslı M.V.Vidadiyə, II fəslı M.P.Vaqifə, III fəslı isə Q.Zakirə bəsr edilmişdir. Həcm etibarı ilə I fəsl nisbətən yığcamdır. Bu, M.V.Vidadinin bizə gəlib çatən əsərlərinin kamıyyatca əzliyi ilə əlaqədardır. Cəmi 60-a qədər şeiri günümüə gəlib çıxan Molla Vəlinin pədaqoji görüşləri, təlim-tərbiyə haqqında fikirləri ilə bağlı tam və əhatəli şəkildə danışmaq imkan xaricindədir.

Müəlliflər hər üç şairin bədii irsini nəzərdən keçirərək "ələmə" əməliyyatı aparmalı olmuş, buradakı pədaqoji baxışları və onun mahiyyətini, başqa sözlə desək, "pədaqoji şirəni" üzə çıxarmalı olmuşlar. Onlar problemə bəm filoloq, həm də pədaqoji düşüncəsi ilə yanaşmış, ədəbiyyatşünas fəhmi ilə pədaqoji duyumunu qovuşdurmaları olmuşlar. Doğrudan da, poeziyaya bəssas bir ədəbiyyatçı qəlbi ilə yanaşmadan onu nöinki pədaqoji aspektdən, həç etik, estetik, fəlsəfi, linqvistik və s. mövqedən də obyektiv təhlil etmək mümkün deyil. Bu mənada F.Rüstəmov və İ.İşayev məsələyə ədəbiyyatşünas

qəlbi pədaqoji alimlər kimi yanaşmışlar. Əlbəttə, "Pədaqoji irsimizdən: M.V.Vidadi, M.P.Vaqif və Q.Zakir" adlı monoqrafiyanın məziyyətləri, uğurlu cəhətləri barədə daha geniş danışmaq olar. Əsərin məzmun və təhlil siqləti, problemın qoyuluşu və həlli bunun üçün geniş meydan verir. Biz məqalənin həcmiə nəzərə alıb, deyilənlərlə kifayətlənir, monoqrafiyanı son illərdə pədaqogika elminizdə atılan uğurlu addımlardan biri hesab edirik. Əminəm ki, bu monoqrafiya müəllimlərimizin diqqətinin bu sahəyə yönəldilməsinə yardımçı olacaqdır.

Rəyçi: prof. R.Qəforlı

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Araslı H. XVII-XVIII əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, 1956.
2. Səfərlı Ə., Yusifli X. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Bakı, 2008.
3. Vaqif və Vidadinin seçilmiş əsərləri. Bakı: Çarşıoğlu, 2004.

Я.Бабаев

Исследуется педагогическая наследственность Резюме

Рецензируется книга профессора Ф.Рустамова и И.Исаяева "Педагогическое наследие: М.В.Видадди, М.П.Вагиф, К.Закир".

Y.Babayev

Pedagogical heritage is investigated Summary

In the article our pedagogical heritage; Molla Vali Vidadi, Molla Panah Vaqif, and Gassim beck Zakir are investigated.

ƏLİ XINALIZADƏNİN PEDAQOJİ GÖRÜŞLƏRİ

Kərim Məmmədov

Bakı Slavyan Universitetinin professoru,
pədaqogika üzrə elmlər doktoru

Açor sözlər: əxlaq və onunı komponentlərinin şərhı, adın təhlili haqqında, şəxsiyyəti formalaşdırən amillər, irsiyyət, mühit, tərbiyə, fiziki tərbiyədə təbii amillərin rolu, uşaqların yaş xüsusiyyətləri, idraki proses və onunı mərhələləri.

Ключевые слова: мораль и комментарии его компонентов, об анализе имени, факторы формирующие личность: наследственность, окружение, воспитание, роль естественных факторов в физическом воспитании, возрастные особенности, познавательный процесс и его этапы.

Key words: morals and commentary of its components, analyses of name, personality forming factors, communication, condition, upbringing, the role of natural factors in physical education, children's age features, cognitive process and its stages.

Türk dilində ilk dəfə əxlaqa dair yazılmış "Əxlaqi-Əlayi" əsərinin müəllifi Əli Xinalızadə Şərqdə bacarıqlı alim, dövlət və din xadimi kimi tanınmışdır.

O 1510-cu ildə Türkiyənin İsparta şəhərində anadan olmuşdur.

Əli Xinalızadə bir sıra elmi-pədaqoji əsərlərin müəllifidir. Bu əsərlər içərisində "Əxlaqi-Əlayi" əsəri mühüm yer tutur. Onun pədaqoji görüşləri də məhz bu əsərdə özünün geniş şərhini tapmışdır. Xinalızadə bu əsəri 1563-1566-cı illərdə Dəməşqdə kədi vəzifəsində çalışarkən yazmış və onu Dəməşq bəylərbəyi Əli Əfəndiyə həsr etmişdir. Bu əsəri ərsəyə gətirərkən o, Əbuəli Miskəveyhin "Ət-Təharə" (türk mənbələrində "Təhzibül-əxlaq" kimi verilir (5,6)), N.Tusinın "Əxlaqi-Nasiri", Caləladədin Dəvvanının "Əxlaqi-cəlalı", Hüseyn Vəzinin "Əxlaqi-Mühsini" əsərlərindən bəhrələnmişdir.

"Əxlaqi-Əlayi" əsəri üç fəsildən ibarətdir. Onun I fəslı əxlaqın nəzəri və metodoloji problemlərinə həsr edilir. Əxlaqın komponentlərinin məzmunu, mahiyyəti açıqlanır. II fəslı "Ailə əxlaqı", III fəslı isə "Dövlət əxlaqı" adlanır. Oxuculara təqdim etdiyi

miz bu məqalədə biz yalnız Əli Xinalızadənin tərbibiyən nəzəri məsələləri haqqındakı fikirlərinə toxunacağıq.

Əli Xinalızadə bu əsərini ərsəyə gətirməklə islam aləmində formalaşan əxlaqi dəyərləri, əxlaqi düşüncələri daha da zənginləşdirmişdir. Türk dünyasında islam mədəniyyəti, islam fəlsəfəsinin yayılması və təşkil tapmasında Əli Xinalızadənin bu əsəri mühüm rol oynamışdır. Bu əsərlə o, Türk dünyasını islam əxlaqına qovuşdurdu. Quranı-Kərimdə şərh edilən əxlaqi dəyərlərin geniş xalq kütlələrində çatdırılmasında bu əsər əvəzsiz tərbiyə vasitəsinə çevrilmişdir.

Əli Xinalızadə daim kütlələr içində olduğundan insan psixologiyasına, fərdləri bir-birindən fərqləndirən səciyyəvi xüsusiyyətlərə dərindən bələd olmuş və onları bu əsərində əsaslı surətdə şərh etməyə nail olmuşdur.

Yüksək əxlaq sahibi olan Əli Xinalızadə bu əsərində bəzi insanların günahlar içində boğulduğu, sözü ilə əməlinin uyğun olmadığını həlaldə özünü günahsız kimi təqdim etməyə çalışmasını pisləyir, az danışmış xeyirxah işlərlə məşğul olmağı vacib hesab

edir. O qeyd edir ki, hər bir şəxs təkcə insanlar arasında yox, təkcə oğdu zaman da mülayim xasiyyətli, cöməd, iftəli, qayğıkeş olmalıdır (1,101). Müəllif burada Allah dərghində yüksəlməyin, dünyada düzəli yaşamağa səbəb olacaq davranışların qazanılması yollarını incələyir. Əxlaq ümumbəşəri dəyər kimi qiymətləndirən müəllif onun ictimai münasibətləri tələblərinə müvafiq təkmilləşməsi də qeyd edir. O qeyd edir ki, tarix dəyişsə də əxlaq dəyərlər öz mahiyyətini itirmir, o, yalnız təkmil bala gətirilə bilər. Müəllifə görə, "zamanın dəyişməsinə bağlı olaraq dövlətlərin, millətlərin, dinlərin dəyişməsi ilə dəyişən tarix hikkət elmlərini bəllimləri arasına almaz" (1, 102-103).

Tədqiqatçıların yazdığına görə, o, son dərəcə sadə, mülayim, incəqəbli bir insan idi. Kəsiblərə, xəstə və zəiflərə yardım etməyi vacib əxlaq dəyər sanardı. Oğlu Həsən Çələbinio yazdığına görə, yoxsulun, fəqir sızıu vazīrin sözündən üstün tutardı. Onun yanına yoxsul, zəiflər gələndə üz-gözündə sevinc ifadə edirdi (1,53).

Əli Xinalızadə haqsızlıqlara, ədalətsizliklərə qarşı çıxmıq əxlaq dəyər kimi qiymətləndirir, özü də həyatda bunlara əməl edirdi. Elmi, ziyası ilə insanların xidmət etməyi vacib şərt hesab edirdi. Elmi biliklər əldə etməyə özü də daim səy göstərirdi. Təkcə dini kitabları yox, həm də riyaziyyat, astronomiya, fəlsəfə, əxlaq, tarix, coğrafiya elmlərinə dərin dən bələd idi. O, həmişə dünyəvi biliklər əldə etməyə çalışmış və bu əsəri yazarkən onlardan da bəhrələnmişdir. Özündən əvvəl əxlaq dair yazılmış əsərləri kor-koranə tələm etməmiş, öz düşüncə və mülahizələrini, yanaşmalarını da şərh etmişdir ki, bu da əsərin populyarlığı qazanmasına səbəb olmuşdur. Bu əsəri yazarkən o, əxlaq dəyərlərin mahiyyətini şərh etməklə yanaşı, onun fəlsəfi, sosial-iqtisadi əsaslarını da açıqlamağa çalışmışdır. Əxlaqın şərfəli və yüksək bir amil olduğunu əsər boyu sübut

etməyə nail olmuşdur.

Müəllif burada haqq, ədalət, mərhəmət, xeyirxahlıq, dostluq və bunların əksi olan rəzalet, qəbahət və s. kimi anlayışları incələyir. Müsbət keyfiyyətləri formalaşmasının yollarını açıqlayır.

Ə.Xinalızadə bu əsər üzərində işləyərək dini dəyərlərdən də geniş istifadə etmişdir. Qurandan, İncildən, Təvratdan yararlanmışdır. O, Quran ayələrinə əxlaq dair ödəmülər verərək, onları təhlil etmiş, bu problemə aid imamlardan, görkəmli din xadimlərindən misallar çəkməmişdir. Əsərdə İmam Qazalığə dəbə çox yer ayrılmış, əxlaq dair onun fikir və mülahizələri şərh edilmişdir.

Türk, ərəb və fars dillərində şeir yazmaq bacaran Ə.Xinalızadə bu əsərində əxlaq dair öz fikirlərini şeirlə də ifadə etməyə çalışmışdır.

Özündən əvvəlki müəlliflərdə fərqli olaraq Ə.Xinalızadə qız əxlaqlarının da təhsil alınmasını faydalı hesab etmişdir (1, 6). Bu, həç də təsadüfi deyildir. Çünki Ə.Xinalızadə ələ təbriyəsini ümumi təbriyənə əsas hesab edirdi. Ailo təbriyəsini də əsasən əna həyata keçirir. Müəllif ailoə xalqın, dövlətin məbəyi hesab edir. Onun fikrinə, əgər ələ əxlaqlara düzgün təbriyə verə bilirsə, o, fəzailə sahibi olur, xoşbəxt həyat yaşayır. Deməli, xalq da, dövlət də xoşbəxt olur. Bunun da əsasida məhz ailo təbriyəsinin durduğunu göstərir.

Ə.Xinalızadə əxlaq elmi ilə tibb elmi arasında yaxınlıq görür. Əxlaq elmini tibbin ruhu adlandırır. Müəllifin bu yanaşması N.Tusinin yanaşması ilə həməhəng səslənir (4, 147).

Müəllif əxlaq elmi ilə yanaşı riyaziyyat, həndəsə, astronomiya və musiqi elmlərini də öyrənməyi tövsiyə edir. Zehnin, təfəkkürün inkişafında bunların rolunu qeyd edən müəllif, oaları əxlaq elmi ilə əlaqəli öyrənməyi vacib sayır və bunların xalqın rifa-

hına, dövlətin çiçəklənməsinə xidmət etməsi ni vacib şərt hesab edir. O qeyd edir ki, elm ağacı əməl meyvəsini verməzsə, ətibar görməz. İnsan nəfisi nəzəri hikmət sayəsində doğru etiqad və özünün lazımi cmləri əldə edib və cəhiliikdən qurtulduqdan sonra əməli hikməti əldə edə bilər (1,105). Onun fikrinə, elm və əməl kamil dərəcədə uzlaşarsa, insan dünyada mükəmmələşər, səadətə qovuşar, bəyayını düzgün istiqamətləndirə bilər.

Ə.Xinalızadə yazır ki, əməli hikmətləri qazana bilmək üçün insanın cəhiliikdən, bilgisizlikdən qurtarması, səhəb etiqadları, doğru bilgiləri qazanması gərəkdir. Doğru ianclardan məhrum olan insan cəhəlat və qaranlıqda qalaraq səhv hərəkətlərə yol verə bilər.

Onun fikrinə insanların xasiyyət ələ formalaşmalıdır ki, o, mələikə halını ala bilsin... "Əgər insanlar diki özəlliklər mələikə durumunda deyilsə, yəni yerləşik olmasın tez də yox olursa, buna xasiyyət demək olmaz" (1, 107-108).

Ə.Xinalızadə irsi amilləri inkar etmir. Lakin əxlaqın irsi olub dəyişməməsi idəyasına qarşı çıxaraq, əxlaqə zidd hərəkətlərin təbriyə yolu ilə islah ediləməsinin mümkün olduğunu yazır. O qeyd edir ki, təbiə qazanan xasiyyəti təbriyə yolu ilə dəyişdirmək mümkünündür (1, 108-111). Burada da Ə.Xinalızadəni mövqeyi Əl-Qazali və N.Tusin mōvqeyi ilə üst-üstə düşür (2, 46-47; 4, 78-79).

Ə.Xinalızadə irsi amillərin şəxsiyyətin formalaşmasındakı rolunu bələ şərh edir: "Ürəmə gücü (K.M. irsi amillər) bənzərinin başqa bir şəxsə təşəkkül etməsinə səbəb olan güc şəklində təzahür edir" (1, 148). O, biki toxumu nümunəsini misal çəkərək göstərir ki, bikiələrə ürəmə gücü bəzi parçaları ayrış toxuma çevirə və bu toxumdan onun bənzəri olan bir varlıq meydana gələr.

Ə.Xinalızadə mühitdən də təbriyəyə təsirioi qeyd edərək yazır ki, nəfsin cövləri nə qədər nürani olsa da, qaranlıq təbiətlə qarşı-

laşanda insanlarda nələliq xasiyyət də formalaşdırə bilər. Bələ xasiyyətlərin bəzi xəyirxahlığə səvə edən yardım ilə fitrəti də dəyişdirə bilər, xeyirlər qazanır. Bunu qazanmaq üçün hər kəsin fitrətindəki nürani cövhərin üstünlük təşkil etməsi lazımdır (1, 110).

Ə.Xinalızadə cəhiliyin, mədəniyyət-sizliyin kökündə savadsızlığın dayandığını qeyd edərək yazır ki, cəhili insanlar həyvana bənzəyir. Onlara insan adını verilməsi ruhsuz heykəllərə insan adını verilməsinə bənzəyir (1, 125).

O qeyd edir ki, insanın mədəni yük-səli, əxlaq mükəmməlliyi, ağılı, kəmalı, onun zəkasi və bilikləri ilə ölçülür ki, bu da elm əldə etməklə başa gəlir.

Adıçəkilən bu əsərində Ə.Xinalızadə iqlim şəraiti, hava, su və s. kimi təbiə vasitələrin insanların kamilləşməsindəki rolunu da qeyd edir. Münbət iqlim şəraiti, torpaq, suyun bolluğu insanların sıx məskunlaşmasına şərait yaradır ki, bu da mədəni təkmilləşməyə səbəb olur. Bununla da müəllif təbriyənin iqtisadi əsaslarının düzgün açıqlanmasına nail olur. Mərkəzdən uzaq, dağlıq regionalarda yaşayan insanların davranışındakı çətinliklərin olmasını onların cəmiyyət üzvləri ilə az təmasda olması ilə izah edir. İnsanlarda müşahidə edilən mənfəi keyfiyyətlərin aradan qaldırılması üçün şiddətli əhlidmə və qeyratetmə metodunu faydalı hesab edir.

Bu əsərində Ə.Xinalızadə əxlaqların yaş xüsusiyyətlərinə də toxunur. Onlarda ki fizioloji dəyişikliklərin xüsusiyyətlərini açıqlayır. O yazır ki, böyümə ömrün sonuna qədər davam etməz, bəli bir dövrə gəlincə dayanır. Bundan sonra insan şişmənləşə də, uzunluq artmaz.

Ə.Xinalızadə şüurun yalnız insana məxsus olduğunu qeyd edərək yazır ki, heyvanlar ağılı gücündən və mələkiliyət özəlliyindən məhrumdur. Bu səbəbdən heyvan sifə arzu, şəhvət və unuqlanlığında qalır.

O yazır ki, insan ağılı və ıradəsi olmağına rəğmən əxlaqı dəyərlərə əməl etməsə, heyvanlar kimi davranırsa, onlardan daha aşağıda dayanır. Daha sonra o qeyd edir ki, insanın kainatdakı yeri beyvanlıq ilə mələklik arasında. Əgər insanlar düzgün tərbiyə almazsa, onlar beyvanlıq uçurumuna yuvarlana bilərlər. Düzgün tərbiyə alarsa, elmi biliklərə yiyələnərsə, o, kamilləşər, mələklik zirvəsinə yüksələ bilər.

Ə.Xinalızadə bu əsərində idraki prosesə, onun mərhələlərinə də toxunur. Bəhmənyardda olduğu kimi (3, 118) o, idraki prosesi iki yerə ayırır: zahiri hissə və batini hissə. Zahiri hissəyə toxunma, qoxulama, dadma, eşitmə və görmə duyğularını aid edir. Batini hissəyə isə o, aşağıdakıları aid edir: müstəzək duyğu, xayal gücü, vəhm gücü, bəlləmə gücü, yaddasaxlama gücü (1, 152).

Ə.Xinalızadə şüurun yalnız insana məxsus olduğunu göstərir. O yazır ki, bu nəfsin qüvvələri beyvanlarda yoxdur və bu qüvvələr səbəbilə insan nəfisi beyvanlardan ayrılıb insaniyyət vəsfini qazanmışdır (1, 155). O, insanın bilmə, bilik əldə etmək, ondan yararlanmaq gücünə malik olduğunu söyləyir və qeyd edir ki, bu gücün gördüyü iş gözəl əxlaq və salih əməlləri köti əxlaq və çirkin əməllərdən ayırır, hansı davranışları bəyuta keçirmənin kamilliyi və xoşbəxtliyi, hansı davranışları yerinə yetirməyin isə əkslik və kötlüyü səbəb olduğunu dərk etməkdır (1, 155). Şüur, ağıl vasitəsilə insan yanlış hərəkətlərdən uzaqlaşır, öz fəaliyyətini səmərəli qurmağı bacarır. O qeyd edir ki, şüur vasitəsilə insan mələki özəlliklərini heyvani özəlliklərdən üstün tutaraq, mələki özəlliklərini gəlişdirir və yetkinləşdirir, mələkdən daha üstün olur. Əksinə insanlar beyyanı hisslərə meyil edərsə, beyvanlardan da aşağıda olarlar (1, 162).

Əli Xinalızadənin bu əsərində söylədikləri pedaqoji fikir və ideyalar globallaşan dünyamızda mənavi dəyərlərimizin qorunub

saxlanılmasında müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Bu ideyaların tədris müəssisələri, xüsusilə də pedaqoji kadrlar bəzirləyən ali məktəb auditoriyalarına istiqamətləndirilməsi gənc nəslin düzgün tərbiyə olunmasında mühüm rol oynaya bilər.

Rayçı: prof. T.Əfəndiyev

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Aiyşə Sidika Oktay. Kınalızadə Ali Efəndi və Ahlakı-Alayi. İstanbul, 2011.
2. Əbu Həmid Əl-Qəzali. Əməllərin nizamı. Bakı: Adiloğlu, 2007.
3. Məmmədov Z. Azərbaycanca XI-XIII əsrlərdə fəlsəfi fikir. Bakı, 1978.
4. Nəsrəddin Tusi. Əxlaqı-Nasiri. Bakı: Elm, 1989.
5. Kınalızadə Ali Efəndi və Ahlakı-Alayi adlı əsəri (aksitarih.com). Opera: 6.
6. Yahya Akyüz. Türk eğitim tarihi. Eiletı:pegem@pegem.net.

K.Мамедов

Педагогические взгляды Али Хыналызаде Резюме

В статье освещаются мысли и идеи известного турецкого педагога А.Хыналызаде о нравственном воспитании, его компонентах, о женском образовании, роли наследственности, среды и воспитания в развитии личности, методах и средствах воспитания, в познавательном процессе и его структурных элементах.

K.Mammadov

Ali Khinalizadeh's pedagogical approach Summary

In the article it is noted that the role of enhancing women's education on cognitive process, methods and means of upbringing play great role in developing personality.

Təhsil islahatı fəaliyyətindədir

MƏZMUN DƏYİŞİKLİYİ PRIORİTET MƏSƏLƏDİR

Tariyel Talıbov
riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru

Elnarə Məmmədova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Açar sözlər: globallaşan, təhsilin məzmunu, tədris fənni, məntiq.

Ключевые слова: глобализация, содержание образования, учебный предмет, логика.

Key words: globalization, education content, subjects, logic.

Qloballaşan dünyanın tələblərinə uyğun təhsil sistemini formalaşdırmaq hər bir ölkənin inkişaf səviyyəsini şərtləndirən əsas amillərdəndir. Bu istiqamətdə aparılan işlərin köklü hallımda çox möhtəşəm bir sənədin "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"-nın qəbul olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Strategiyanın reallaşdırılmasında təhsilin məzmununun yenidən qurulması strategiyada diqqət yetirilən ən ümdə məsələlərdəndir.

Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasında məzmun birinci yerdə durur. Çünki beynəlxalq təcrübədə təhsilin məzmunu ilə bağlı məsələlərdən biri təhsil kurikulumlarının ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf tələbləri və prioritetləri ilə sıx əlaqələndirilməsindən ibarətdir. Son məqsəd budur ki, kurikulumlar iqtisadi inkişaf məqsədlərinə xidmət edən bilik və bacarıqları, sərişəni aşılayan məzmunla malik olmalıdır. Bütün bunlar isə, elə əvvəlcədən standartlara cəmləşdirilməli və əlbəttə, öz əksini kurikulumlarda, innovasiyaların əhəmiyyəti, təhsilənlərin müxtəlif sosial fəaliyyətlə təbiiq olunması, onların tədris bacarıqlarının inkişafında tapmışdır. Ölkəmizdə son illərdə baş verən dəyişikliklər, təhsil

sahəsində aparılan islahatlar müəllimlərin qarşısında çox mühüm vəzifələr qoyur. Fəal (interaktiv) təlim metodunun tədris prosesinə daxil edilməsi şagirdlərdə təfəkkür xüsusiyyətlərinin və yaradıcılığının formalaşmasına, təlim keyfiyyətinin yüksəldilməsinə müvafiq baza yaradır.

Təhsil standartlarının ümumi fənn məzmununun qurulması zərurətini yalnız müasir təhsilin məqsədlərinə uyğun baxıla bilər. Məlumdur ki, təhsil dövlətin, cəmiyyətin və adamların özlərinin maraqlarına xidmət edən məqsədyönlü təlim-tərbiyə prosesidir. Ümumi təhsilin məqsədi isə adamın gündülik peşə və sosial həyatda qarşılaşdığı problemləri müstəqil həll etməyə imkan verən çoxfunksionallı kompetensiyalara, humanistliyə, sərbəst istiqamətləndirilməli seçmə və fərdi intellektual cəhdlərə hazır olması ilə şərtləndirilir. O, özünə və başqalarına hörmət edir, digər mədəniyyətlərə və miflatlara münasibətdə dözümlüdür, müəkimlərdə sərbəstdir, diskussiya aparmağa hazırdir. Bu zaman təhsil prosesinin məzgi şagirdin özünərəalizasiyası ilə müşahidə olunan ictimai təcrübənin məqsədyönlü surətdə şəxsi təcrübəyə çevrilməsi ilə natiələnilir.